

алізацію сумнівних проєктів, позбавлених економічних розрахунків, здійснюваних всупереч досвіду цивілізованих країн світу.

Адже Господарський кодекс України є тим нечисленним прикладом відмінності української та російської правових систем, що здобула у роки незалежності, позаяк в московській імперії, СРСР та нинішній росії традиційно протидіяли спробам господарської кодифікації.

На противагу цьому окремі комерційні (підприємницькі) кодекси притаманні саме європейській правовій традиції, до якої ми прагнемо. Ці кодекси діють Австрії, Болгарії, Німеччині, Словаччині, Іспанії, Нідерландах, Португалії, Естонії, Латвії, а також у США, Південній Кореї, Японії та інших країнах. У 2000 році перевидано новий комерційний кодекс Франції на заміну кодексу Наполеону. У 2012 році прийнято новий Комерційний кодекс Туреччини, у 2013 – Господарський кодекс Бельгії (*Code de droit économique*), у 2015 – Підприємницький кодекс Республіки Казахстан. Парламент Іспанії розглядає проєкт нового комерційного кодексу.

Отже, потреби забезпечення стабільності та перспектив розвитку економіки України, подолання викликів воєнної економіки, роблять необхідним поглиблювати кодифікацію господарського законодавства, скасовуючи численні «дрібні» закони у сфері функціонування бізнесу, а не руйнування «єдиних правил гри», зосереджений у Господарському кодексі України.

Безух Олександр Васильович,

*д.ю.н., провідний науковий співробітник відділу правового забезпечення
ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені
академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Згідно дискусійних думок щодо переваг правових норм в регулюванні приватних економічних відносин, основними законодавчими актами, що застосовуються в регулюванні приватних господарських відносин є ГК України і ЦК України. Ст. 3 ЦК України застосовує поняття загальних засад цивільного законодавства, а ст. 6 ГК України вказує на принципи господарювання. Буквального визначення, що таке господарювання немає, але є законодавче визначення поняття

суб'єкта господарювання. Тому господарюванням є все те, чим займається суб'єкт господарювання. При цьому ст. 1 ГК України встановлює, що Кодекс визначає як засади господарювання, так і регулювання господарських відносин, які є різномірними явищами.

Згідно загального розуміння принцип це: Принцип (лат. *principium* – начало, основа): 1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засада. 2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось. 3. Переконавання, норма, правило, яким керується хтось у житті і поведінці [1].

Принципи можна розділити на аксіоматичні та систематичні. Аксіоматичні принципи – це принципи, які можуть бути постулатами, або які можуть базуватися на спостереженні.

Так з логіки та буквального тлумачення виходить, що коли розглядати принципи господарювання, то це засади, основні вихідні положення діяльності суб'єктів господарювання, які базуються на спостереженні змін економіки, коли розглядати принципи цивільного законодавства, то їх можна розглядати як засади законодавства, оскільки прямо вказано в нормі, та постулати, оскільки відомі з римських часів та певні права є природними. При цьому поняття законодавства і права як регуляторів не є тотожними.

За думкою Р. А. Майданика «в юридичній науці принципи права визначаються як основні засади правового регулювання суспільних відносин, які відображають найбільш суттєві властивості права, стабільність і здатність залишатися незмінними протягом тривалого часу» [2, с. 61]. Це розповсюджується на цивільне право та цивільні відносини.

Але з таким підходом не можна погодитися, оскільки за визначенням теоретика права Алесєєва С. С. принципи права це виражені в праві вихідні нормативно-керівні початки, що характеризують його зміст, його основи, закріплені в ньому закономірності суспільного життя [3, с. 75]. Правовим ж регулюванням Алесєєв С. С. вважає здійснення за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативне, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх впорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільним потребам даного соціального устрою [3, с. 211]. Як ми вбачаємо принципи цивільного законодавства, принципи права (можливо в тому числі і цивільного) і правове регулювання є різними явищами. При цьому правове регулювання може мати власні принципи.

За визначенням А. М. Колодія, принципи права та принципи правового регулювання не можна ототожнювати, оскільки принципи правового регулювання – «це принципи зовсім іншого рівня, форми, соціального спрямування дії права» [4, с. 37]. В системі принципів А. М. Колодій на першу позицію ставить загальносоціальні принципи; на другу – власне принципи права (системні і структурні); на третю – принципи правового регулювання [4, с. 38-39].

Підтвердженням самостійності принципів регулювання є ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», яка встановлює принципи державної регуляторної політики, а саме, доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість та врахування громадської думки. Враховуючи, що в широкому сенсі політика це визначена частина напрям діяльності, сукупність засобів (інструментів) та методів для реалізації певних інтересів задля досягнення визначених цілей в певному соціальному середовищі, то правомірно розглядати наведені принципи регуляторної політики як принципи – засоби щодо здійснення регулювання господарських відносин.

А. М. Колодій розподіляє, деталізує принципи правового регулювання на: загальноправові, міжгалузеві, галузеві, принципи інститутів права, структури права (загальносоціального і юридичного, публічного і приватного, регулятивного і охоронного, матеріального і процесуального, об'єктивного і суб'єктивного). На думку А. М. Колодія, цість цих принципів відображає особливу залежність їх від сутності права, специфіки правового регулювання суспільних відносин, що теж їх об'єднує та наближає один до одного. Отже, принципи правового регулювання – специфічно юридичні принципи, які виражають характер регульованих відносин (предмет), зміст регулювання (його сутність) і його засоби (методи) [4, 109-110].

Враховуючи вищезазначене, принципи викладені у ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» слід вважати загальними принципами правового регулювання господарських відносин, але цей перелік не є вичерпним.

Разом з тим, сфера господарювання (сфера діяльності суб'єктів господарювання як приватних осіб) є багатогранною, яка стосується певних ринків, галузей (укладення горизонтальних угод), міжгалузевих зв'язків (укладення вертикальних угод), певних інститутів,

в решті решт підтримання конституційного господарського правопорядку та економічної системи в цілому. Для порівняння цивільне законодавство регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників без будь якого зв'язку із ринками та притаманними йому явищами – цінами, за якими обмінюються товари, які мають не просто мінову вартість, як у цивільних правовідносинах, а й собівартість, додану вартість та прибуток), види і характеристики вироблених товарів, мінові відносини за формулою гроші – товар – гроші (в той час цивільні мінові відносини відбуваються за формулою товар – гроші – товар), фактори виробництва, фактори споживання, структура та бар'єри ринків, багато інших факторів і чинників, які існують не як окремі ізольовані явища, а як прояв системних зв'язків.

Розглядаючи принципи господарювання, визначені у ст. 6 ГК України, необхідно констатувати, що принципи регулювання господарських відносин мають залежність від зазначених принципів та взаємозв'язок з ними. Наприклад, ефективність регулювання згідно ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» це «забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави». Ефективність у сучасній ринковій економіці неможливо досягнути без забезпечення економічної багатоманітності та рівного захисту державою усіх суб'єктів господарювання, свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом, вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України. В свою чергу таке забезпечення повинне бути ефективним, мати економічний результат, оскільки це впливає на результат та добробут як країни, так і кожної приватної особи.

Або принцип збалансованості як забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави, тобто публічних і приватних.

В системі приватних цивільних відносин така мета регулювання не ставиться, самі принципи правового регулювання не виокремлюються, а як наголошується, саме регулювання здійснюється на основі засад цивільного законодавства. Це на думку автора пояснюється певної статичністю цивільних правовідносин, які регулюють відно-

сини певних осіб щодо забезпечення лише їх цивільних прав, та використанням постулатів, які відомі з часів римського права і де не було відомо про ринкову економіку і її фактори, які динамічне змінюються, що впливає на приватні економічні відносини.

Окремо необхідно зупинитися на принципі економічної конкуренції та захисту споживачів, як засаді господарювання, та забезпечення конкурентноспроможності як принципу правового регулювання. Ринковий устрій розкривається у конкуренції, яка забезпечується правилами конкуренції і конкурентним правом, як інститутом її захисту.

Конкурентне право виконує фундаментальну функцію щодо досягнення свободою договору своєї мети, а саме свободи укладення договору, визначення його умов та припинення. Ринкова економіка орієнтована на егоїстичне прагнення до особистої вигоди приватних осіб (суб'єктів господарювання та споживачів) між якими відбувається конфлікт інтересів. Ринкова економіка функціонує продуктивно, коли ринкові механізми працюють належним чином, суб'єкти господарювання дотримуються правил конкуренції. Але суб'єкти господарювання на основі наданих свобод можуть здійснювати економічну владу на ринку, порушуючи правила конкуренції, та зловживання призведуть до неспроможності ринку. Тому надаючи певні права або регулюючи певні приватні економічні відносини завжди необхідно забезпечувати конкурентноспроможність суб'єктів таких відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%F0%E8%ED%F6%E8%EF>
2. Майданник Р. А. Розвиток приватного права України: монографія. К.: Алерта, 2016. С. 61.
3. Алексеев С. С. Общая теория права: учеб. М.: ТК Велби, 2008. 576 с.
4. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.